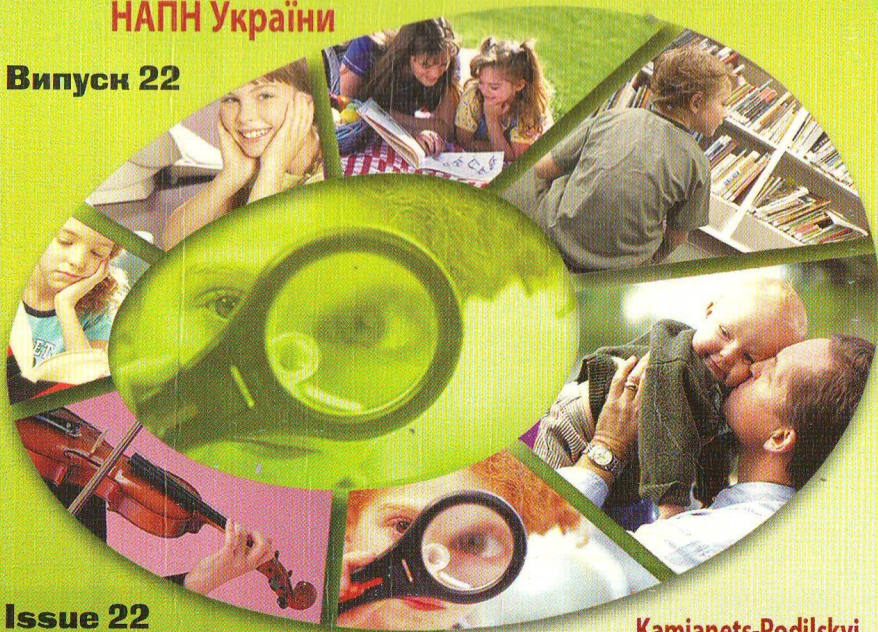

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
Інституту психології імені Г.С. Костюка
НАПН України

Випуск 22

Issue 22

**COLLECTION
OF RESEARCH PAPERS of**

**PROBLEMS
OF MODERN PSYCHOLOGY**

Kamianets-Podilskyi
Ivan Ohienko National University,
G.S. Kostiuk Institute of Psychology
at the National Academy
of Pedagogical Science of Ukraine

Рецензенти:

- Н.Ф.Шевченко** – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології освітньої діяльності, Запорізький національний університет, м. Запоріжжя
- Ж.П.Вірна** – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк
- В.О.Моляко** – академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ

*Рекомендовано до друку рішеннями Вчених рад
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України
(протокол № 11 від 25.11.2013 р.),*

*Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 12 від 24.10.2013 р.)*

Міжнародна редакційна колегія:

С.Д.Максименко, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор (відповідальний редактор); **Г.О.Балл**, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **М.Й.Боришевський**, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор; **О.М.Кокун**, доктор психологічних наук, професор; **Л.А.Онуфрієва**, кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний секретар); **Н.В.Чепелева**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, Україна; **А.І.Шинкарук**, доктор психологічних наук, професор (заступник відповідального редактора); **А.Л.Журавльов**, доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент РАО, директор Інституту психології РАН (Російська Федерація); **Антон Фабіан**, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Беата Анна Земба**, доктор гуманітарних наук у галузі опікунської та соціальної педагогіки, ад'юнкт кафедри соціальної педагогіки Інституту педагогіки Жешівського університету (Республіка Польща); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Республіка Польща).

Міжнародна наукова рада:

Євген Глива, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, професор-консультант товариства «Дослідження клінічного гіпнозу» (Австралія); **Роман Трач**, доктор філософських наук, професор, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім.Зігмунда Фрейда (Австрійська Республіка); **Мечислав Радохонський**, доктор габлітований, професор надзвичайний Жешівського університету в Жешові (Республіка Польща); **Мірослав Чапка**, доктор наук з освіти, професор, ректор Вищої школи економіки і адміністрації в Битомі (Республіка Польща); **Лешек Фрідерік Коженювські**, доктор габлітований з економіки, професор, Президент Європейської асоціації безпеки (European Association for Security), науковий редактор загальноєвропейського наукового журналу «Безпекознавство» (Республіка Польща); **В.І.Луговий**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, віце-президент НАПН України, директор Інституту вищої освіти (м. Київ, Україна); **В.В.Рубцов**, доктор психологічних наук, професор, академік РАО, ректор Московського міського психолого-педагогічного університету, директор Психологічного інституту РАО (Російська Федерація); **О.Я.Чебикін**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, ректор Південноукраїнського педагогічного університету (м. Одеса, Україна); **Т.С.Яценко**, дійсний член НАПН України, доктор психологічних наук, професор, професор Кримського гуманітарного університету та директор Центру глибинної психології НАПН України при Республіканському вищому навчальному закладі «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта, Україна).

П 68 **Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 22. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. – 708 с.**

У збірнику наукових праць висвітлюються найбільш актуальні проблеми сучасної психології, представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних і закордонних дослідників. Здійснено аналіз проблем, умов і труднощів психічного розвитку, вікових та індивідуальних особливостей становлення особистості й психології навчання.

Збірник наукових праць адресовано професійним психологам, докторам та аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом розвитку психологічної науки.

УДК 378(082):159.9
ББК 74.58+88я43

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого
засобу масової інформації серія КВ № 19651-9451 ПР від 30.01.2013 р.
Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології
(Постанова Президії ВАК України № 1-05/2 від 27 травня 2009 року)

© Автори статей, 2013

© «Аксіома», видання, 2013

С.В.Кононенко, В.Ю.Кузьміна

Мотиваційні складові розвитку правосвідомості
майбутніх юристів 249

Т.О.Костіна

Використання методики кольорового вибору
М. Люшера для визначення ставлення особистості
до життєвого сценарію. 261

І.А.Костюченко

Проблема стилю у зарубіжній та вітчизняній
психологічній літературі. 270

І.О.Котик

Психосемантичне дослідження уявлень студентів
ВНЗ про особистісну надійність людини 286

В.П.Кутішенко

Духовні орієнтири становлення статевої ідентичності
сучасної жінки 303

Н.І.Левус

Особистість етнічно толерантної людини: яка
вона? 313

О.П.Ляш

Емоційний інтелект як предмет психологічних
досліджень 324

Н.М.Макаренко

Інвективна лексика як форма міжособистісного
спілкування 336

С.А.Михальська, Н.С.Славіна

Особливості становлення професійної самосвідомості в
юнацькому віці. 347

С.А.Мул

Результати дослідження стилів керівництва
в охороні державного кордону прикордонним
офіцером 357

Janusz Miąso

Personalistyczna koncepcja człowieka jako antropomocna
baza dla pedagogiki medialnej. 366

Духовні орієнтири становлення статевої ідентичності сучасної жінки

В.П. Кутішенко. Духовні орієнтири становлення статевої ідентичності сучасної жінки. В статті висвітлюється спроба намітити орієнтири становлення статевої ідентичності жінки у сучасних умовах у напрямку її духовного зростання. Стверджується, що в цьому процесі для жінки важливі традиційні статоворольові орієнтири (базові, незмінні) та динамічні, які залежать від особливостей соціально-економічного розвитку суспільства на даний момент і призводять до формування тих характеристик, які сприятимуть більш успішній її адаптації до змін суспільства. Рекомендується сучасній жінці дозволити собі вести повноцінне життя, бути жіночною, вийти на такий рівень, коли вона не гратиме ролі, а усвідомлюватиме свою внутрішню силу, поєднуючи свої ділові особистісні характеристики з сутнісними жіночими, що дозволить їй здійснювати осмислене задоволення своїх глибинних духовних потреб.

Ключові слова: духовний розвиток, жіночність, маскуліність, статева ідентичність, статоворольові орієнтири, самобутність, традиції, духовні потреби.

В.П.Кутішенко. Духовные ориентиры становления половой идентичности современной женщины. В статье освещается попытка наметить ориентиры становления половой идентичности женщины в современных условиях в направлении её духовного роста. Утверждается, что в этом процессе для женщины важны традиционные полоролевые ориентиры (базовые, постоянные) и динамические, которые зависят от особенностей социально - экономического развития общества на данный момент и приводят к формированию тех характеристик, которые будут способствовать более успешной её адаптации к изменениям общества. Рекомендуется современной женщине позволить себе вести полноценную жизнь, быть женственной, выйти на такой уровень, когда она не будет играть роли, а начнёт осознавать свою внутреннюю силу, сочетая свои деловые характеристики с сущностными женскими, что приведёт её к осмысленной реализации своих духовных потребностей.

Ключевые слова: духовное развитие, женственность, маскулиность, половая идентичность, полоролевые ориентиры, самобытность, традиции, духовные потребности.

Постановка проблеми. Наявність у суспільстві орієнтації на соціальну рівність чоловіків і жінок, їх спільне навчання, необхідність загальної трудової діяльності, поява нових технічних засобів, які звільняють жінку від виконання повсякденної

рутинної роботи, призводить до того, що значно розширюється сфера її реалізації. Відповідно, змінюються уявлення про сутність жіночих статевих ролей, а також характеристики жінки, наявність яких зробить її більш адаптованою до нових реалій життя і успішною у різних сферах її реалізації. Нівелювання традиційних розбіжностей щодо психологічних особливостей та специфіки формування соціальної поведінки чоловіка і жінки призводить до розмивання певних орієнтирів у становленні статевої ідентичності особистості жінки, а отже, може негативно позначатися на становленні її психологічної статі.

У той самий час у суспільстві дуже впливовими залишаються традиційні погляди на роль жінки, її призначення. Така непевність ролевих очікувань негативно впливає на процес формування статевої ідентичності жінки, і навіть у дорослих жінок, які досягають успіху у професійній діяльності, часто викликає психологічний дискомфорт та ряд негативних переживань.

Зняти таку напругу змогли б нові орієнтири становлення статевої ідентичності особистості жінки у сучасному світі. Проблема гендерної ідентичності присвячене широке поле досліджень (С.А. Бутковська, С.М. Горностай, Н.М., Городнова, П.П.Іванова, Л.М.Ожигова, О.Т. Соколова та інші). Це поле також, формують дослідження, присвячені вивченню особливостей гендерної соціалізації (В.В. Абраменкова, Ю.Є. Альошина, А.С. Волович, І.С.Кльоцина, М.А.Машовець, Т.О. Рєпіна та інші), вікового аспекту становлення статевої самосвідомості (Т.В. Говорун, Н.М.Городнова, С.М.Зелінський, Д.М.Ісаєв, В.Є.Каган, О.М.Кікінежді, І.В.Романов, В.Г.Романова, Б.І.Хасан, Т.І. Юферева). Однак, проблема духовних орієнтирів становлення статевої ідентичності сучасної жінки малодосліджена. Саме тому метою нашої статті є спроба на основі теоретичного аналізу проблеми намітити орієнтири становлення статевої ідентичності жінки у сучасних умовах у напрямку її духовного зростання.

Результати теоретичного аналізу підходів до обраної нами теми. Статева ідентичність розглядається багатьма авторами як визначення індивідом своєї статі, переживання та усвідомлення ним своєї фемінності-маскулінності, фізіологічних, психологічних і соціальних особливостей своєї статі [1; 4; 6].

У контексті визначення орієнтирів становлення статевої ідентичності жінки варто звернути увагу на те, що узагальнений набір важливих характеристик, які повинна мати сучасна жінка, зазнав змін, порівняно з минулими роками. Ці зміни обумовлені зміненою реальністю, яка звільнила жінку від багатьох

обов'язків, представила можливість більш широкого кола добровільних життєвих виборів і способів існування. Так, результати нашого опитування співпали з визнаними тенденціями: більшість студентів чоловічої статі високо оцінюють образ жінки, яка поєднує в собі традиційно прийняті жіночі характеристики з впевненістю у собі, належною активною позицією на роботі. Жінки також хочуть бачити у чоловіках поєднання сильної, впевненої в собі людини з тонкою душевною організацією, яка завжди вважалась суто жіночою характеристикою. Відповідно, сьгодні нормативні набори соціально-позитивних рис чоловіків і жінок перестають здаватися взаємовиключними. На нашу думку, наявність таких комплексних характеристик дає можливість жінці творчо реалізуватися в професії, розвивати свої здібності тощо. Разом з тим, жінці надзвичайно важливо в процесі професійної реалізації не втратити своє сутнісне жіноче начало, в якому закладені її особливі духовні потенціали.

Без створення свого внутрішнього жіночого світу і відповідної поведінки життя жінки не буде наповненим. Помилкові потреби жінки, які не відповідають її природі, породжують дисгармонійне ставлення до чоловіків, проблеми у відносинах, неврози, внутрішні конфлікти, фізичні захворювання, ожиріння, травматизм. Вони сильно обмежують її поведінку і погляди на життя [8].

У свій час на цю проблему звертала увагу К.Хорні, яка визначала комплекс маскулітності в жінок як комплекс почуттів та фантазій жінки, зміст яких визначається несвідомим прагненням тих переваг, що дає становище чоловіка, заздрість до чоловіків, бажання бути чоловіком і відмовитися від ролі жінки [12].

Ми вважаємо, що жінки повинні користуватися своїм унікальним умінням реалізуватися в професії не так, як чоловіки, і домагатися успіху в професійній кар'єрі саме завдяки рисам, які завжди вважались «жіночими». Поєднання ділових рис особистості жінки з її фемінними якостями може стати виключно благодатним ґрунтом для досягнення найвищих висот в її професійній діяльності [3].

Отже, на думку багатьох теоретиків і практиків жінка буде переживати почуття повної реалізації і внутрішньої гармонії тільки тоді, коли ділові, сильні особистісні її характеристики будуть знаходитися у балансі з сутнісним жіночим, яке має глибинні духовні витoki.

Відповідно, для побудови орієнтирів розвитку сучасної жінки важливо зрозуміти, які орієнтири є базовими, що не підда-

ються змінам, а які є динамічними і призводять до більш широкої реалізації глибинних духовних потреб жінки.

Ряд науковців вважають, що на даний час у суспільстві виділяють дві групи чинників, які впливають на становлення психологічної статі особистості: культурно-специфічні, традиційні статево-рольові уявлення, та особливості соціально-економічного розвитку суспільства, що зумовлюють зміни у статево-рольовій диференціації системи громадських відносин [4;5].

Формуючи орієнтири становлення статевої ідентичності особистості жінки, важливо пам'ятати, що названі вище чинники мають свою специфіку у різних суспільствах. Зокрема, говорячи про базові орієнтири, варто брати до уваги культурно-історичний досвід кожного конкретного народу: його звичаї, традиції і культурні особливості, систему вірувань і виховання.

Саме, традиції, на думку О.Г. Лопухової, прямо звернені до духовного світу людей, вони виконують свою роль засобів стабілізації і відтворення громадських відносин не безпосередньо, а через формування духовних якостей і певної спрямованості поведінки, необхідних цим відносинам [4].

Очевидно, говорячи про орієнтири становлення статевої ідентичності сучасної української жінки, варто звернутися до потужної духовної спадщини українського етносу, форм виявлення його духовності, однією з яких є жіночність.

Якщо жінка у процесі статевого становлення звертається до свого коріння, до того духовного потенціалу, закладеного в її природі, то їй вистачить сил для подолання життєвих проблем, які часто не вирішуються на рівні побутової свідомості, раціональної площини, а потребують мудрого, саме жіночого втручання.

На наш глибокі переконання жінка від народження має великий духовний потенціал. Ті риси, над появою яких чоловік змушений працювати упродовж всього життя (риси, які характеризують його як духовну одиницю), жінці даються від природи. Отже, ставши на шлях духовного розвитку, жінці надзвичайно важливо розкрити свій потенціал, не втратити і творчо розвивати його.

Зупинимося більш детально на обґрунтуванні такої позиції.

Передусім необхідно розкрити сутність поняття жіночність. Жіночність – це осмислене задоволення жінкою своїх природжених потреб, що виражається в її поведінці і якостях. До жіночих якостей можна віднести такі: делікатність, ввічливість, тактовність, терпимість, поступливість, вірність, м'якість, ніжність,

врівноваженість, спокій, розміреність, передбачуваність, чарівність, і багато інших [8]. Саме над розвитком цих характеристик працює людина, яка стає на шлях духовного зростання.

Окрім того, у природі жінки закладена потреба турбуватися не тільки про себе. Якщо жінка не буде розвивати в собі свою жіночу природу, то її інтереси не будуть виходити за межі власної персони. Такі жінки не готові переживати у стосунках які-небудь труднощі і долати їх. Вони беруть від життя тільки те, що їм і приносить задоволення. Це не є жіночою характеристикою, а, відповідно, суперечить її духовним потребам. Адже відомий факт, що без подолання труднощів людина не розвивається, у неї слабкий особистісний ріст, вона ніколи не створює успішних відносин з іншими людьми [8].

Однак, існують різні тлумачення внутрішньої сутності жіночності.

Зокрема, З. Фрейд приписує жіночності більш високу ступінь нарцисизму. Він вважає, що бути любимою для жінки – більш сильна потреба ніж любити. Сором'язливості, яка є жіночою рисою, але більш обумовлена традиціями, З. Фрейд приписує першочерговий намір приховати дефект геніталій [9].

На відміну від З. Фрейда, Е. Фром вважає, що жінка – не кастований чоловік, а її сексуальність є специфічною, жіночою. Жіночому характеру притаманна здатність продуктивно сприймати, захищати. Цей характер відрізняється реалізмом, витривалістю, материнським ставленням до людей [10].

Цікавою є позиція К. Хорні, яка вважає, що одна з крайностей біологічної різниці між чоловіком і жінкою така: саме чоловік повинен реально пройти через необхідність доводити свою маскуліність жінці. Для неї аналогічної необхідності немає. Вона грає свою роль самим фактом свого буття, без всяких дій і це вічно переповнює чоловіка захопленням і заздрісною образою. Чоловік повинен щось робити для того, щоб реалізувати себе. У коханні теж чоловік часто доводить свою маскуліність собі і іншим. Чоловік може підкреслити свої переваги через зниження самоповаги у самих жінок, через культивування думки, що жінки – інфантильні створіння, які живуть емоціями, і тому не здатні до відповідальності і не винесуть незалежності. У результаті низька самоповага середнього чоловіка примушує його обирати в якості жіночого типу саме інфантильність, незрілість та істеричність, і тим самим піддавати кожне нове покоління впливу таких жінок [12].

На специфічні особливості жінки вказує у своїх роботах Е.Фром. Зокрема, він вважає, що жінки більше, ніж чоловіки,

здатні бути ніжними. Це і любов, і повага, і розуміння. Ніжність не існує сама по собі. Вона знаходить своє задоволення в самій дії, в радості бути переповненим коханням, ласкавим і ніжним, серйозно сприймати іншу людину, поважати її і робити щасливою [11].

Якщо жінку звинувачують в тому, що вона приземлена істота, бо здатна займатися лише творенням сім'ї, то тут доречно звернутися до бачення нашим духовенством вищого призначення сім'ї.

Зокрема, уявлення про подвійність образу Божого в людині призвело до високої оцінки християнського шлюбу, метою якого, на відміну від язичницького, було не тільки народження дітей і ведення спільного господарства, але й відновлення початкової цілісності людини, що підтверджує і вчення святого Іоанна Златоуста [2].

Окрім того, відомим є факт, що благополучне сімейне життя потребує постійної внутрішньої роботи і самовдосконалення. Це постійне приборкування своєї гордині, формування здатності підпорядковуватися, вибачати, бути підтримкою слабшим, стати всерозуміючим. Чи не є це показниками тих чеснот, які здобуває людина, ставши на шлях духовного зростання?

Н.І.Недзельська вказує на те, що у майновому відношенні вплив батька має рішучу перевагу над ідеєю материнства, але в моральному відношенні сила зв'язку з матір'ю більша, мати рідніша дітям, вона має важливе покликання вихователя дітей. Духовно-психологічна структура сім'ї включає: любов; виховання дітей; турботу про людей похилого віку, дітей та хворих; норми поведінки тощо. Сім'я має бути "чистою" з внутрішнього боку, тобто з боку взаємовідносин чоловіка та дружини, батьків і дітей, старшого покоління і молодшого. Це те, що апостол Павло на рівні сім'ї, дому називає пахоцями, приємними Богу [Еф. 5:2]. Якщо в сім'ї панує любов, то атмосфера сім'ї запашна, тобто приємна Богу, а відтак – і людям [5]. Саме жінці відводиться провідна роль у створенні сімейної атмосфери.

Високий рівень прийняття жінкою себе, своєї жіночності, забезпечує їй можливість любові до іншої людини, що, в свою чергу, допомагає їй вийти з зони звичного життя. Тільки тоді вона стає по-справжньому люблячою матір'ю, яка здатна любити інших дітей, свого чоловіка, чужих людей, всяку людську істоту [7].

Отже, духовно-психологічні функції жінки можна розглядати як функції жіночого начала взагалі в суспільстві, сім'ї та функції безпосередньо як особи жіночої статі. Важливо звернути

увагу на те, що жінка в процесі свого духовного становлення проходить ряд послідовних етапів. Н.І.Недзельська стверджує, що для духовного розвитку жінки важливі як періоди стабільності, так і періоди змін. В тих і інших вона реалізує свої потреби та ідеали. Настає час, коли жінка відчуває, що переходить в іншу вікову, соціальну групу, змінюється її роль, поведінка, зовнішність, самовідчуття і приходить нове розуміння свого місця в сім'ї, суспільстві, релігії, сенсу всього, що відбувається. Це стосується різних моментів її життя, наприклад, усвідомлення себе дорослою дівчиною, жінкою, матір'ю, жінкою похилого віку, бабусяю [5].

Відомо, що особливий потенціал духовного розвитку особистості несе криза середини життя. Жінки, на думку Гейл Шихі, стикаються з цими проблемами раніше, ніж чоловіки. Час змушує жінку раптово зупинитися у віці тридцяти п'яти років і провести детальне дослідження в усіх напрямках. Вона відчуває, що вибір, який їй належить зробити, може виявитися її «останнім шансом», і тому хоче прорахувати всі можливі варіанти. Поступово її муки і роздуми, з чого ж почати підготовку до нового майбутнього, змінюються приємним відчуттям свободи. Починає зростати переконаність у тому, що ще багато чого належить зробити, з'являється девіз: «Не займатися дурницями» [13]. Настає духовне звільнення.

Е. Фром вбачає істинну реалізацію жінки у можливості дозволити собі вести повноцінне життя, вийти на такий рівень, коли вона не гратиме ролі, а усвідомлюватиме свою внутрішню силу, опору на незмінне і свою жіночу природу. І тут важко не погодитися з авторами, що єдиний шлях до інтегрованого життя – це відмова від гри за ролями. Тільки той, хто не мучить себе запитаннями «А чи правильно я граю свою роль» і «Чи досягнув я успіху?» пізнає глибоку відмінність між статями, яка закладена в кожній окремій людині [11].

Саме тому жінці важливо прийняти себе, зрозуміти переваги своєї жіночності, оцінити своє місце в житті в різні вікові періоди, відшукати опору в духовних орієнтирах.

Висновки. Говорячи про орієнтири становлення статевої ідентичності сучасної жінки, важливо націлити її особистість на традиційні статево-рольові орієнтири (базові, незмінні) та динамічні, які залежать від особливостей соціально-економічного розвитку суспільства на даний момент і призводять до формування тих характеристик жінки, які сприятимуть більш широкій реалізації її потреб та успішній адаптації до змін суспільства.

Духовні орієнтири становлення статевої ідентичності сучасної жінки безпосередньо звернені до традиційних статево-рольових уявлень про сутнісні жіночі характеристики, які зумовлюються культурно-історичним досвідом кожного конкретного народу: його звичаями, традиціями, культурними особливостями, системою вірувань і виховання. Щодо української жінки, варто звернутися до потужної духовної спадщини українського етносу, форм виявлення його духовності, та відповідно, націлювати виховні впливи на формування її самобутніх якостей.

Ставши на шлях духовного зростання, сучасній жінці надзвичайно важливо дозволити собі вести повноцінне життя, вийти на такий рівень, коли вона не грає ролі, а усвідомлюватиме свою внутрішню силу, поєднуючи свої ділові, сильні особистісні характеристики з сутнісними жіночими, що дозволить їй здійснювати осмислене задоволення своїх природжених потреб, які мають глибинні духовні витoki. Зокрема, потребу турбуватися не тільки про себе, що знаходить свою реалізацію в радості бути переповненим любов'ю, продуктивно сприймати, захищати іншу людину, поважати її і робити щасливою.

Жінка грає свою роль самим фактом свого буття. Їй важливо дозволити собі бути жіночною, що призведе до розквіту її духовних характеристик, таких як здатності вибачати, бути підтримкою слабшим, стати всерозуміючою. Високий рівень прийняття жінкою себе, своєї жіночності, забезпечує їй можливість любові до іншої людини, що, в свою чергу, допомагає їй вийти з зони звичного життя. Якщо жінка у процесі статевого становлення звертається до свого коріння, до того духовного потенціалу, закладеного в її природі, то їй вистачить сил для подолання життєвих проблем, які часто мають глибинне коріння і потребують мудрого, саме жіночного втручання для їх вирішення.

Список використаних джерел

1. Алексеева А.В. Психологічна стать як чинник становлення особистісної ідентичності у юнацькому віці : дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Анна Валеріївна Алексеева. – Івано-Франківськ, 2006. – 233 с.
2. Введение в гендерные исследования: Учеб. пособие для студентов вузов / [Костикова И. В. и др.]; под общ. ред. И.В.Костиковой. – М.: Аспект-Пресс, 2005. – 235 с.
3. Кутішенко В.П. Психологічні особливості професійної самореалізації жінки / В.П.Кутішенко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка: Зб. наук. пр. /

- [редкол.: Огневюк В.О., Бех І.Д., Хорунжа Л.Л. та ін.]. – К.: КУ, 2011. – №1 (15). – С.66-70.
4. Лопухова О.Г. Психологический пол личности в современных социальных условиях: дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Ольга Геннадьевна Лопухова. – Казань, 2000. – 162 с.
 5. Недзельська Н.І. Проблема жінки в релігіях авраамістичної традиції : автореф. дис... канд. філос. наук: 09.00.11 / Н.І.Недзельська. – К., 2004. – 19 с.
 6. Никифорова М.С. Гендерна ідентичність: зміст і динаміка / М.С. Никифорова [Електронний ресурс] // Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми сучасної науки». – Режим доступу: /<http://intkonf.org/>.
 7. Райгородский Д.Я. Психология и психоанализ любви. Учебное пособие для факультетов психологии, педагогики и социальной работы / Д.Я. Райгородский. – Самара: издательский Дом «БАХРАМ-М», 2007. – 688 с.
 8. Роль жіночності в розбудові успішних відносин: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.harmony.com.ua/text/page/98/
 9. Фрейд. З. Вступ до психоаналізу / З.Фрейд; [переклад з німецької Петро Таращук]. – Київ: Основи. – 709 с.
 10. Фромм Э. Искусство любить / Э. Фромм. – М.: Издательский дом: АСТ: АСТ МОСКВА, ХРАНИТЕЛЬ, 2010. – 220 с.
 11. Фромм Э. Мужчина и женщина / Э.Фромм. – М.: Издательский дом: АСТ: АСТ МОСКВА, 1998 г. – 512 с.
 12. Хорни К. Недоверие между полами // Наши внутренние конфликты/ К. Хорни. – М.: Апрель-Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 352-367.
 13. Шихи Гейл Возрастные кризисы: ступени личностного роста/ Гейл Шихи; [пер. с англ.]. – СПб.: «Ювента», 1999. – 436 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Alyeksyeyeva A.V. Psykholohichna stat' yak chynnyk stanovlennya osobystisnoyi idyentichnosti u yunats'komu vitsi : dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 / Anna Valeriyivna Alyeksyeyeva. – Ivano-Frankivs'k, 2006. – 233 s.
2. Vvedeniye v hendernyye yssledovaniya: Ucheb. posobyey dlya studentov vuzov / [Kostykova Y. V. y dr.]; pod obshch. red. Y.V. Kostykovoy. – М.: Aspekt Press, 2005. – 235 s.
3. Kutishenko V.P. Psykholohichni osoblyvosti profesiynoyi samorealizatsiyi zhinky / V.P.Kutishenko // Pedahohichna